

P R A X I S

**Pregled preostalih prepreka
u ostvarivanju prava na upis u matičnu knjigu rođenih,
sticanje državljanstva i prijavu prebivališta**

U Beogradu, decembar 2018.

Sadržaj

Uvod.....	3
1. UPIS U MATIČNU KNJIGU ROĐENIH.....	3
1.1. Nije moguć upis u MKR svakog deteta odmah po rođenju.....	3
1.2. Problemi u postupcima utvrđivanja vremena i mesta rođenja	3
1.3. Problemi u postupcima određivanja ličnog imena.....	4
1.4. Upis u MKR dece rođene u inostranstvu	5
1.5. Obnove upisa	5
2. STICANJE DRŽAVLJANSTVA.....	5
3. PRIJAVA PREBIVALIŠTA I IZDAVANJE LIČNE KARTE.....	6
4. OSTALI PROBLEMI	7
4.1. Besplatna pravna pomoć.....	7
4.2. Overa punomoćja	7
4.3. Pribavljanje dokaza po službenoj dužnosti	7
ZAKLJUČAK	8
Preporuke.....	8

Uvod

Lica u riziku od apatridije godinama su se u Srbiji suočavala sa velikim, ponekad i nepremostivim, preprekama u vezi sa ostvarivanjem prava na upis u matičnu knjigu rođenih i sticanjem državljanstva.

Ipak, pre šest-sedam godina dogodile su se značajne promene koje su omogućile velikom broju tih lica da regulišu pitanje svog statusa. Ovaj napredak ostvaren je pre svega zahvaljujući donošenju zakona koji su omogućili naknadni upis u matičnu knjigu rođenih (MKR) i prijavu prebivališta osobama koje pre toga godinama nisu uspevale da ostvare ova prava. Osim toga, nadležna ministarstva donela su instrukcije postupajućim organima o pravilnoj primeni propisa, koje su doprinele ujednačavanju prakse i otklanjanju izvesnih nepravilnosti u radu. Sprovedeno je i niz obuka za službenike koji su zaposleni u organima koji vode postupke za ostvarivanje prava na upis u MKR, sticanje državljanstva i prijavu prebivališta.

Međutim, uprkos nesumnjivom i značajnom napretku koji je zahvaljujući pomenutim merama ostvaren, i dalje postoje prepreke koje otežavaju ili ugrožavaju ostvarivanje statusnih prava, što za posledicu ima i otežan pristup drugim pravima čija je realizacija uslovljena posedovanjem ličnih dokumenata.

Najvažniji problem nesumnjivo predstavlja to što propisi i dalje onemogućavaju upis u MKR odmah nakon rođenja dece čije majke ne poseduju dokumente, što za posledicu ima pojavu novih pravno nevidljivih lica. Postoje i drugi problemi koji, iako za razliku od pomenutog nemaju karakter sistemske prepreke, takođe mogu znatno otežati pristup pravima, a koji su uglavnom uzrokovani nepravilnim postupanjem organa.

Prethodnih godina Praxis je objavljivao izveštaje¹ u kojima su detaljno analizirane prepreke koje ugrožavaju ostvarivanje prava na upis u MKR, državljanstvo i prijavu prebivališta i u kojima su predstavljeni primeri nepravilnog postupanja organa. S obzirom na to da se najveći broj problema koji su opisani u tim izveštajima u većoj ili manjoj meri ponavlja i u 2018. godini, u ovom izveštaju biće prikazan samo kratak pregled preostalih prepreka i ukazaće se na koji bi način one mogле biti prevaziđene, a za dublji uvid u probleme i njihov detaljni prikaz mogu da posluže izveštaji iz ranijih godina.

1. UPIS U MATIČNU KNJIGU ROĐENIH

1.1. Nije moguć upis u MKR svakog deteta odmah po rođenju

Ni ove godine nije otklonjena sistemska prepreka koja ugrožava ostvarivanje prava na blagovremeni upis u matičnu knjigu rođenih. Tako su još uvek na snazi odredbe dva podzakonska akta koje onemogućavaju upis u matičnu knjigu rođenih odmah nakon rođenja dece čije majke ne poseduju lične dokumente. Zbog toga se i dalje u Srbiji rađaju deca koja ne bivaju upisana u MKR odmah po rođenju i kojoj je zbog toga uskraćen ili otežan pristup brojnim pravima, uključujući prava na zdravstvenu i socijalnu zaštitu.

1.2. Problemi u postupcima utvrđivanja vremena i mesta rođenja

Vanparnični postupak utvrđivanja vremena i mesta rođenja uveden je u pravni sistem 2012. godine i namenjen je osobama koje ne mogu da dokažu vreme i mesto svog rođenja u upravnom postupku. Zahvaljujući ovom postupku, veliki broj lica uspeo je da se upiše u MKR, ali se određeni problemi u sprovođenju ovih postupaka ponavljaju iz godine u godinu.

¹ Izveštaji su dostupni na: <https://www.praxis.org.rs/index.php/sr/reports-documents/praxis-reports>.

- Dugotrajni postupci. Iako Zakon o vanparničnom postupku propisuje da prvo ročište mora biti održano u roku od 30 dana, a da postupak mora da se okonča u roku od 90 dana od podnošenja predloga, ovi rokovi se u većini sudova prekoračuju, ponekad i mnogostruko.

- Naplata sudske taksi. Pojedini sudovi iz godine u godinu nastavljaju da od predлагаča traže da plate sudske takse, iako ih je zakon oslobođio od plaćanja svih troškova postupka, i bez obzira na to što je tim sudovima mnogo puta skrenuta pažnja na ovo pravilo. U 2018. godini protiv pojedinih Praxisovih korisnika čak je i pokrenut izvršni postupak prinudne naplate sudske taksi.

- Vođenje posebnog postupka za svakog člana porodice. Većina sudova odbija da sprovodi postupke u kojima bi se utvrdilo vreme i mesto rođenja za više članova jedne porodice (npr. za majku i njeno dete ili za rođenu braću i sestre). Ovakva praksa otežava izvođenje dokaza, nepotrebno poskupljuje i produžava postupke, a ponekad dovodi i do toga da se donesu različite odluke u postupcima u kojima postoji istovetnost činjeničnog i pravnog osnova.

- Dokazni postupak. Mada zakon propisuje samo to da se u dokaznom postupku moraju saslušati dva punoletna svedoka, sudovi su ponekad insistirali na tome da se saslušaju članovi uže porodice (iako je to bilo nemoguće ili povezano sa prevelikim teškoćama), dok su u nekim drugim slučajevima postupali na sasvim suprotan način i nisu prihvatali svedočenje majke. U pojedinim postupcima tražilo se da stranke prilože pismene dokaze koje ne poseduju, pa čak i one dokaze za koje je propisano da ih sud pribavlja po službenoj dužnosti.

- Postupci za lica koja su (bila) upisana u matične knjige na Kosovu. Pojedini sudovi odbijali su predloge lica koja su bila upisana u matične knjige koje su nakon ratnih sukoba na Kosovu 1999. godine postale nedostupne ili lica koja su upisana u matične knjige na Kosovu (ali ne i u knjige koje vode organi Republike Srbije), iako ova lica nisu imala mogućnost da se na drugi način upišu u matične knjige.

- Greške u izradi rešenja. Učestale su situacije u kojima sudovi propuste da u izreke rešenja unesu sve potrebne podatke ili unesu pogrešne podatke, te je potrebno tražiti ispravke rešenja, što dodatno produžava trajanje postupaka.

- Neažurna dostava rešenja. U mnogim slučajevima sudovima treba nerazumno mnogo vremena da matičnoj službi dostave pravosnažno rešenje radi upisa u MKR. Neretko protekne nekoliko meseci dok sud ne dostavi rešenje matičarima, a bilo je i slučajeva kada je dostava trajala više od godinu dana.

1.3. Problemi u postupcima određivanja ličnog imena

Ove postupke potrebno je sprovesti za decu koja su rođena u bolnici, a roditelji im nisu odredili ime u roku od 30 dana od rođenja. Deci nije određeno ime gotovo uvek zbog toga što majke ne poseduju lične dokumente, bez kojih je nemoguće to učiniti.

- Nemoćnost vođenja postupka kad majka ne poseduje dokumente. Uprkos tome što je propisano da svako ima pravo na lično ime, i to odmah nakon rođenja, i uprkos tome što je nadležno ministarstvo postupajućim organima starateljstva uputilo uputstvo da se postupak određivanja ličnog imena mora sprovesti i u situacijama kada majka deteta ne poseduje dokumente, pojedini centri za socijalni rad (CSR) odbijali su da u tim slučajevima sprovode postupke.

- Ne/postupanje matičnih službi. *Nesprovođenje rešenja CSR-a* - Pojedine matične službe odbijaju da sprovedu pravosnažna rešenja organa starateljstva o određivanju ličnog imena u slučajevima kada majke ne poseduju dokumente. *Pogrešan upis podataka o majci* - U slučajevima kada se majke porađaju bez dokumenata, njihovi podaci se u MKR upisuju samo na osnovu usmene izjave, što neretko uzrokuje pogrešan upis podataka. U tim situacijama ponekad se događalo da matične službe odbiju da sprovedu postupak ispravke upisa podataka o majci, kao i upis ličnog imena deteta, a majke su upućivane da sprovedu sudske postupke za osporavanje materinstva.

1.4. Upis u MKR dece rođene u inostranstvu

U ovim postupcima najveći broj problema ne odnosi se na nepravilno postupanje organa, nego do otežanog sprovođenja postupaka dolazi uglavnom zbog teškoća u pribavljanju neophodnih dokaza.

- Pribavljanje dokumenata iz inostranstva. Veliki broj roditelja prilikom povratka u Srbiju ne doneše sa sobom detetov izvod iz MKR (na internacionalnom obrascu), koji je gotovo uvek potreban za upis deteta u matične evidencije Srbije. U tim situacijama moguće je preko Ministarstva spoljnih poslova (MSP) pribaviti dokumente iz inostranstva, ali to najčešće traje veoma dugo i za mnoga lica predstavlja preveliki trošak.

- Ispravke i dopune podataka u inostranstvu. Nisu retke situacije u kojima majke prilikom porođaja u inostranstvu nisu tamošnjim organima pokazale svoje pasoše, zbog čega je došlo do pogrešnog upisa podataka u matične knjige ili je upis ostao nepotpun, pa je potrebno u inostranstvu sprovoditi postupke ispravke ili dopune upisa podataka. I ove postupke moguće je pokrenuti preko MSP, ali ti postupci su izuzetno dugi i veoma skupi, jer je potrebno platiti takse za mnogobrojne dokaze.

- Prevod dokumenata. Znatan trošak javlja se i u (prilično čestim) slučajevima kada matične službe od stranaka traže da internacionalni izvod iz MKR bude preveden od strane sudskog tumača.

- Majke bez ličnih dokumenata. I u ovim postupcima pojedine matične službe odbijaju da izvrše upis u MKR ako majke ne poseduju dokumente.

- Priznavanje očinstva. U nekim slučajevima matičari su upis deteta uslovjavali time da roditelji daju izjavu o priznanju očinstva i saglasnost sa priznanjem, uprkos tome što su u inostranom izvodu iz MKR već upisani podaci o oba roditelja.

1.5. Obnove upisa

Iako je prošlo skoro 20 godina otkako su matične knjige za pojedine opštine na Kosovu postale nedostupne organima Republike Srbije, država još uvek nije ispunila svoju obavezu i nije u potpunosti obnovila nedostupne matične knjige, pa građani za koje do sada nije sprovedena obnova moraju sami da pokreću i vode te postupke. Najveći problem u ovim postupcima jeste to što organi kao dokaze o postojanju ranijeg upisa uvažavaju samo izvode iz matičnih knjiga i uverenja o državljanstvu izdate pre 1999. godine, a eventualno i podatke iz evidencije Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP). S obzirom na to da najveći broj lica koja do sada nisu uspela da se upišu u obnovljene matične knjige ne poseduje ove dokaze, njima jedino preostaje da pokušaju da ponovni upis ostvare kroz postupke utvrđivanja vremena i mesta rođenja i/ili utvrđivanja državljanstva.

2. STICANJE DRŽAVLJANSTVA

Svi pomenuti problemi koji se odnose na upis u MKR istovremeno predstavljaju prepreku i za sticanje državljanstva, jer bez upisa u MKR nema ni mogućnosti da se realizuje pravo na državljanstvo. Pored toga, najčešći neposredni problemi koji su se javljali u vezi sa ostvarivanjem prava na državljanstvo bili su:

- Dugotrajni postupci pred Ministarstvom unutrašnjih poslova. U postupcima utvrđivanja državljanstva i prijema u državljanstvo rokovi za donošenje rešenja uvek se prekoračuju, neretko i mnogostruko. Tako postupci utvrđivanja državljanstva u najboljem slučaju traju oko četiri meseca, a postupci prijema u državljanstvo gotovo nikada ne budu okončani za manje od godinu dana.

- Sticanje državljanstva po osnovu rođenja na teritoriji Srbije. U slučajevima dece koja su rođena u Srbiji čiji su roditelji lica bez državljanstva, ili su nepoznati ili nepoznatog državljanstva, ili ne mogu da prenesu svoje državljanstvo na decu, deca bi trebalo

automatski da steknu državljanstvo Srbije po osnovu rođenja na teritoriji Srbije, a matičari bi trebalo da činjenicu državljanstva evidentiraju u MKR. Međutim, matičari ne postupaju tako i ne proveravaju ispunjenost uslova za sticanje državljanstva po osnovu rođenja, i zbog toga je neophodno da se pred MUP-om pokrene poseban postupak, što ostavlja rizik da državljanstvo ne bude priznato. Osim toga, praksa MUP-a pokazuje da se mogućnost sticanja državljanstva po osnovu rođenja na teritoriji Srbije odnosi samo na decu mlađu od 18 godina, što je u suprotnosti sa Konvencijom za smanjenje broja lica bez državljanstva iz 1961. godine.

- Sticanje državljanstva na osnovu porekla. U situacijama kada dete bude upisano u MKR, a majka ne poseduje dokumente (npr. upis nakon spovedenog postupka utvrđivanja vremena i mesta rođenja), pa dete ne može steći državljanstvo po osnovu majčinog državljanstva (jer ona ne poseduje državljanstvo), dete ne može steći državljanstvo ni po očevom državljanstvu, jer majka koja ne poseduje ličnu kartu ne može da se saglasi sa priznanjem očinstva. Centri za socijalni rad bi u tim slučajevima trebalo da postave staratelja koji bi umesto majke dao saglasnost, ali to se u praksi gotovo nikada ne događa.

- Upis državljanstva nakon postupka utvrđivanja vremena i mesta rođenja. Pojedine matične službe propuštaju da istovremeno sa upisom podataka iz rešenja kojim se utvrđuje vreme i mesto rođenja u MKR upišu i činjenicu državljanstva, urkos tome što su ispunjeni zakonski uslovi za sticanje državljanstva.

3. PRIJAVA PREBIVALIŠTA I IZDAVANJE LIČNE KARTE

- Izbegavanje nadležnosti. U velikom broju policijskih stanica službenici upućuju stranke koje prvi put prijavljuju prebivalište i vade ličnu kartu da zahtev podnesu i prebivalište prijave u mestu svog rođenja, uprkos tome što ove osobe godinama ili decenijama ne žive u mestu rođenja niti imaju nameru da se ikada tamo vrate, i bez obzira na to što u tim mestima nemaju ni nekretninu na čijoj bi adresi bili prijavljeni. I stranke koje nemaju određen jedinstveni matični broj građana, kao i one čiji se podaci ne nalaze u policijskom sistemu, takođe su često bile upućivane u policijske stanice u mestima rođenja da tamo zatraže određivanje JMBG-a i unos podataka u sistem, umesto da to bude učinjeno po službenoj dužnosti.

- Prijava prebivališta na adresi supružnika i roditelja. Zakon o prebivalištu i boravištu građana propisuje da osobe koje ne poseduju pravni osnov stanovanja mogu da prijave prebivalište na adresi stalnog stanovanja supružnika, roditelja ili organa starateljstva. Iako bi prijava prebivališta na adresama supružnika ili roditelja u mnogim slučajevima bila najcelishodnija, ovu mogućnost postupajući organi po pravilu ne uzimaju u obzir.

- Prijava prebivališta na adresi CSR. Veliki broj građana koji su godinama živeli bez ličnih dokumenata i u nelegalizovanim objektima uspeo je da dobije ličnu kartu zahvaljujući mogućnosti utvrđivanja prebivališta na adresi centra za socijalni rad. Međutim, ova mogućnost se u praksi *uskraćuje osobama koje već imaju prijavljeno prebivalište*, bez obzira na to što godinama ili decenijama ne žive u mestu ranijeg prebivališta i što su izgubili svaku vezu sa tim mestom (pre svega je reč o interno raseljenim licima sa Kosova). Iako je u vezi sa ovim problemom prethodne godine primećen izvestan napredak, a pojedine policijske stanice počele su da odobravaju prijavu prebivališta, u poslednje vreme vratila se negativna praksa i prijava prebivališta za ova lica uglavnom ponovo nije moguća.

U postupku prijave prebivališta, policijska stanica dostavlja obrazac prijave prebivališta organu starateljstva, koji je dužan da taj obrazac overi, tj. da dâ saglasnost sa prijavom prebivališta. Uprkos tome, u pojedinim opštinama *centri za socijalni rad prestali su da daju saglasnost sa prijavom prebivališta* na njihovim adresama. Zbog toga se zahtevi za prijavu prebivališta odbijaju, a građani ostaju bez prijavljenog prebivališta.

Nepravilno postupanje uočeno je i u većem broju policijskih stanica u kojima su službenici *odbijali da prime zahtev i upućivali su stranke da se najpre obrate organima starateljstva*.

- Odbijanje zahteva. U slučajevima kada policijske stanice odbijaju zahteve za prijavu prebivališta, rešenja su najčešće tipski sačinjena i ne sadrže valjano obrazloženje, a kao

razlog za odbijanje uglavnom se navodi samo to da nije utvrđena namera podnosioca zahteva da živi na adresi na kojoj želi da prijavi prebivalište, bez ukazivanja na koji način i na osnovu čega je utvrđeno nepostojanje takve namere.

- Saglasnost roditelja. U slučajevima kada roditelji nemaju isto prebivalište, a neko od njih ne poseduje dokumente ili iz drugog razloga ne može da učestvuje u postupku i dâ saglasnost sa prijavom prebivališta, nije moguća prijava prebivališta za decu. Ni u ovim situacijama centri za socijalni rad ne postavljaju staratelja koji bi umesto roditelja dao saglasnost sa prijavom prebivališta.

- Takse. Osobe koje imaju problema sa ostvarivanjem prava na upis u MKR i sticanjem državljanstva i kojima je otežan pristup ličnim dokumentima najčešće se svrstavaju među najsirošnije građane koji neretko nemaju dovoljno sredstava da plate takse za izdavanje lične karte i prijavu prebivališta.

4. OSTALI PROBLEMI

4.1. Besplatna pravna pomoć

U nedostatku zakona koji bi regulisao pružanje besplatne pravne pomoći, lica u riziku od apatriđije godinama su se gotovo isključivo oslanjala na pomoć koju pružaju malobrojne nevladine organizacije, dok su postojeće službe besplatne pravne pomoći i organi starateljstva to činili u zanemarljivo malom broju slučajeva. Iako je pred kraj 2018. godine usvojen Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, a njegova primena trebalo bi da počne u oktobru 2019, pitanje je da li će se tim zakonom uspostaviti funkcionalan i delotvoran sistem besplatne pravne pomoći, pogotovo jer su mnoge odredbe zakona nedovoljno jasne i precizne, a ponekad su i kontradiktorne obrazloženju koje je pratilo predlog zakona. Između ostalog je dovedena u pitanje i mogućnost da nevladine organizacije pružaju besplatnu pravnu pomoć. Kada se uzme u obzir komplikovana procedura za odobravanje besplatne pravne pomoći, kao i očekivani problemi u vezi sa finansiranjem besplatne pravne pomoći, opravdano se može sumnjati u to da će lica u riziku od apatriđije moći da dobiju adekvatnu pravnu pomoć kada otpočne primena zakona.

4.2. Overa punomoćja

Veći broj javnih beležnika je od stranaka koje nemaju identifikacione dokumente, i čiji je identitet prilikom overe punomoćja za zastupanje potrebno utvrditi uz pomoć dva svedoka, tražio da plate enormno visoke iznose za overu potpisa na punomoćju. Ovi iznosi su često bili desetostruko viši od iznosa koji je propisan javnobeležničkom tarifom.

4.3. Pribavljanje dokaza po službenoj dužnosti

Ni dve i po godine nakon početka primene odredaba Zakona o opštem upravnom postupku koje naglašavaju obavezu organa da pribavljaju dokaze po službenoj dužnosti, nije došlo do značajnijeg poboljšanja u pogledu poštovanja te obaveze, tako da izuzetno veliki broj organa i dalje od stranaka traži da same pribave dokaze o činjenicama o kojima se vodi službena evidencija.

ZAKLJUČAK

Iako se znatan broj opisanih problema ne javlja pred svim organima i u svim pojedinačnim postupcima, a neretko se čak radi o problemima koji se javljaju u manjem broju slučajeva, činjenica da postoji toliko mnogo različitih problema, kao i njihova ozbiljnost, jasno pokazuju da je situacija u vezi sa ostvarivanjem prava na upis u MKR, sticanjem državljanstva i prijavom prebivališta – daleko od zadovoljavajuće. Pogotovo kada se ima u vidu da i dalje postoji sistemski problem koji onemogućava upis u MKR svakog deteta odmah po rođenju i koji ujedno uzrokuje pojavu novih pravno nevidljivih lica.

Stoga je neophodno da nadležni organi preduzmu potrebne mere kako bi se otklonili opisani nedostaci u pravnom okviru i u praksi postupajućih organa. U tom cilju ovaj izveštaj nudi sledeće:

Preporuke

- *Izmeniti podzakonske akte koji onemogućavaju upis u matičnu knjigu rođenih dece čiji roditelji ne poseduju izvod iz matične knjige rođenih i ličnu kartu, i na taj način omogućiti upis u MKR svakom detetu odmah nakon rođenja, u skladu sa međunarodnim obavezama;*
- *U vanparničnim postupcima utvrđivanja vremena i mesta rođenja unaprediti ekonomičnost i efikasnost postupaka, pre svega kroz dosledno poštovanje rokova i pravila o izvođenju dokaza, sadržini rešenja i oslobođenju plaćanja troškova; omogućiti jednaku zaštitu prava i osigurati ujednačeno postupanje sudova u istovetnim činjeničnim i pravnim situacijama;*
- *Omogućiti sprovođenje postupaka određivanja ličnog imena u svim slučajevima kada lično ime nije određeno, uključujući i situacije kada majke ne poseduju dokumente;*
- *Matične službe ne smeju uslovjavati sprovođenje pravosnažnih rešenja organa starateljstva o određivanju ličnog imena prezentovanjem bilo kakvih dokaza, niti smeju izbegavati nadležnost za sprovođenje ispravki podataka koji su pogrešno upisani u MKR;*
- *Upis činjenice rođenja dece rođene u inostranstvu ne sme se uslovjavati prilaganjem nepotrebnih dokaza i opterećivati ponovnim utvrđivanjem činjenica;*
- *Izgubljene ili nestale matične knjige moraju biti obnovljene po službenoj dužnosti, a u slučaju postupaka pokrenutih po zahtevu stranke ne sme se ograničavati upotreba dokaza;*
- *Obezbediti poštovanje zakonskih rokova za donošenje rešenja u postupcima sticanja državljanstva;*
- *Osigurati da se odredbe Zakona o državljanstvu koje regulišu sticanje državljanstva rođenjem na teritoriji Srbije primenjuju kako je propisano, te da se državljanstvo stiče automatski i bez sprovođenja posebnog postupka, kako bi se spričila pojava apatridije među decom;*
- *Vremenski rok za sticanje državljanstva po osnovu rođenja treba da bude produžen i usklađen sa Konvencijom iz 1961. godine;*
- *Centri za socijalni rad treba da postave staratelja u slučajevima kada je zbog nemogućnosti davanja saglasnosti majke sa priznavanjem očinstva deci uskraćeno sticanje državljanstva po osnovu porekla, kao i kada nije moguće obezbediti saglasnost jednog roditelja sa prijavom prebivališta;*
- *U postupcima prijave prebivališta i izdavanja lične karte potrebno je osigurati zakonito postupanje policijskih stanica, uključujući poštovanje propisa o nadležnosti i obaveze pribavljanja dokaza po službenoj dužnosti; potrebno je obezbediti i zakonito postupanje centara za socijalni rad, pogotovo u slučajevima nezakonitog uskraćivanja saglasnosti sa prijavom prebivališta;*

- Omogućiti utvrđivanje prebivališta na adresi CSR osobama koje imaju prijavljeno prebivalište u mestima u kojima odavno ne žive i sa kojima su izgubili svaku vezu, a u mestu u kome žive i u kojem imaju nameru trajno da stanuju nemaju pravni osnov stanovanja;
- Omogućiti prijavu prebivališta na adresama roditelja i supružnika u situacijama kada za to postoje uslovi;
- Oslobođiti socijalno ugrožene građane obaveze plaćanja taksi za prijavu prebivališta i za izdavanje lične karte.